

11.12.2008

Dnro 3137/4/07

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

KUOLEMAN TOTEAMINEN

1

KANTELU

Kantelijat arvostelivat Porin kaupungin sosiaali- ja terveystoimen menettelyä heidän äitinsä kuoleman toteamisessa ja kuolintodistuksen laatimisessa.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Kanteluun liitetyistä asiakirjoista ilmenee, että kantelijoiden äiti oli ollut Porissa sijaitsevan Himmelin vanhainkodin asukas syksystä 2005 alkaen. Hän oli illalla 5.2.2007 kaatunut ja ilmeisesti lyönyt päänsä, koska päässä oli punoittava kohta. Hänen puheensa oli ollut hetken puuromaista. Hänen tapaturman jälkeistä vointiaan kuvataan hyväksi. Tapahtumasta oli soitettu hänen tyttärelleen ja hänen vointiaan oli luvattu tarkkailla yön yli. Lisäksi oli sovittu, että jos hänen tilassaan tapahtuisi muutoksia, hänet lähetettäisiin sairaalaan. Myöhemmin illalla klo 21.20 vanhainkodin hoitaja kuitenkin löysi hänet kuolleenä sängystään.

Koska äidin kuolema tapahtui sellaisena vuorokauden aikana vanhainkodissa, että siellä ei ollut paikalla hoitavaa lääkäriä, vanhainkodin hoitaja ilmoitti kuolemasta terveyskeskuksen päivystykseen. Hoitaja oletti, että päivystyksestä ilmoitetaan äidin kuolemasta tätä vanhainkodissa hoitaneelle lääkärille. Näin ei tapahtunut. Hoitajan ilmoituksesta ei tehty terveyskeskuksessa merkintöjä potilasasiakirjoihin.

Vanhainkodin oma lääkäri sai tietää kuolemasta vasta viikon kuluttua eli 12.2.2007, jolloin hän ryhtyi välittömästi kuolemansyyn selvittämiseksi tarvittaviin toimiin.

Hautajaiset pidettiin 14.2.2007. Seuraavana päivänä hautaustoimistosta soitettiin omaisille ja kerrottiin, että äidille oli tehty ruumiinavaus hautajaispäivän aamuna. Hautausurakoitsija oli kertonut soittaneensa Himmelin vanhainkotiin 13.2.2007 ja tiedustelleensa hautauslupaa, jolloin hän oli saanut tietää ruumiinavauksesta. Vanhainkodista asiasta ilmoitettiin omaisille vasta, kun tytär soitti sinne ja ihmetteli tapahtunutta.

Kantelijat pyysivät äitinsä kuoleman toteamisesta selvityksen Porin kaupungin sosiaalilautakunnalta. He halusivat tietää, oliko mahdollista, että lääkäri voi kirjoittaa kuolintodistuksen näkemättä kuollutta ja onko vanhainkodin hoitajalla pätevyys ja oikeus todeta kuolema.

Vanhainkoti-päiväkeskus Himmelin johtajan 1.6.2007 antaman selvityksen mukaan hoitaja pystyy koulutuksensa perusteella havaitsemaan kuoleman tunnusmerkit. Johtaja toteaa, että Himmeli on sopinut terveysviraston kanssa siitä, että vainajia ei kuljeteta terveyskeskukseen kuoleman toteamiseksi eikä päivystävä lääkäri myöskään jätä potilaitaan lähteäkseen toteamaan kuollutta vanhainkotiin. Käytäntö koskee kaikkia Porin kaupungin vanhainkoteja ja sitä noudatetaan myös kaikissa ympäristökunnissa.

3.2

Oikeusohjeet

Kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain (459/1973) 1 §:n mukaan kuolemasta on viipymättä ilmoitettava lääkärille tai poliisille. Kuolleen saa lain 2 §:n mukaan haudata vasta, kun kuolemansyy on siten selvitetty kuin asetuksella tarkemmin säädetään ja lupa hautaamiseen on annettu. Luvan hautaamiseen antaa lääkäri, jollei asetuksella toisin säädetä.

Kuolemansyyn selvittämisestä annetun asetuksen (948/1973) 1 §:n mukaan kuolemasta on viipymättä ilmoitettava ensisijaisesti sille lääkärille, jonka hoidossa kuollut henkilö viimeisen sairautensa aikana oli, tai kuolinpaikan terveyskeskuksen lääkärille taikka poliisille.

Asetuksen 3 §:n mukaan lääkärin on saatuaan ilmoituksen kuolemasta viivytyksettä suoritettava ulkonainen ruumiintarkastus kuoleman toteamiseksi ja sen syiden sekä muiden olosuhteiden selvittämiseksi.

Kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain 7 §:n mukaan kuolemansyyn selvittämiseksi poliisin on suoritettava tutkinta,

- 1) kun kuoleman ei tiedetä johtuneen sairaudesta tai kun vainaja ei viimeisen sairautensa aikana ole ollut lääkärin hoidossa;
- 2) kun kuoleman on aiheuttanut rikos, tapaturma, itsemurha, myrkytys, ammattitauti tai hoito-
toimenpide tai kun on aihetta epäillä kuoleman johtuneen jostakin sellaisesta syystä; tai
- 3) kun kuolema muuten on tapahtunut yllättävästi.

Jos kuolemansyytä ei voida todeta ulkonaisen ruumiintarkastuksen suorittaneen lääkärin ja muiden tutkinnassa esiin tulleiden seikkojen perusteella, on lain 9 §:n mukaan suoritettava oikeuslääketieteellinen ruumiinavaus ennen kuin kuolleen saa haudata. Määräyksen oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen suorittamisesta antaa poliisipiirin päällikkö tai poliisipiirin johtosäännössä määrätty muu virkamies, lääninhallitus, keskusrikospoliisi tai tuomioistuin (lain 10 §).

Sosiaali- ja terveysministeriön oppaassa 2004:5 (Kuoleman toteaminen. Opas terveydenhuollon henkilöstölle) todetaan mm. seuraavaa: "Kuoleman tapahtuessa sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksessa, lääkärin tulee todeta kuolema mahdollisimman pian, viimeistään seuraavana arkipäivänä. Kuoleman toteamisessa noudatettavista menettelytavoista saattaa olla aiheellista antaa toimintayksikkökohtaisia ohjeita, joissa otetaan huomioon myös ruumiin kuljetuksen järjestäminen."

3.3

Kannanotto

Avoterveydenhuollon johtavan lääkärin selityksen mukaan vanhainkodeissa on normaali käytäntö, että niissä tapahtuneista kuolemista ilmoitetaan välittömästi terveyskeskuksen päivystä-

välle lääkärille ja heti seuraavana arkipäivänä vanhainkodin omalle lääkärille, joka toteaa kuoleman ja harkintansa mukaan kirjoittaa kuolintodistuksen tai käynnistää tarvittaessa oikeuslääketieteellisen kuolemansyyn selvittämisen. Tämä käytäntö oli kirjattu myös vanhainkotipäiväkeskus Himmelin ohjeisiin. Totean, että ohjeet vastaavat tältä osin sosiaali- ja terveysministeriön oppaassa todettua.

Saadun selvityksen mukaan kantelijoiden äidin 5.2.2007 tapahtuneesta kuolemasta ilmoitettiin ohjeiden mukaisesti välittömästi terveyskeskuspäivystykseen. Sen sijaan kuolemasta ei ilmoitettu seuraavana arkipäivänä vanhainkodin omalle lääkärille, koska oletettiin, että tieto siitä välittyisi tälle terveyskeskuspäivystyksen kautta. Tältä osin asiassa meneteltiin ohjeiden vastaisesti. Laiminlyönnistä johtui, että lääkäri ei voinut kuolemansyyn selvittämisestä annetussa laissa edellytetyllä tavalla todeta kuolemaa ja huolehtia siitä, että kuoleman syyn selvittäminen olisi käynnistynyt viivytyksettä asianmukaisella tavalla.

Vanhainkodin oma lääkäri sai tiedon äidin kuolemasta vasta 12.2.2007, jonka jälkeen hän ryhtyi välittömästi toimenpiteisiin oikeuslääketieteellisen kuolemansyyn selvittämiseksi, koska äiti oli ennen kuolemaansa loukannut päänsä tapaturmaisesti. Porin kihlakunnan poliisilaitos antoi määräyksen oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen suorittamiseksi. Avauksen suoritti 14.2.2007 Länsi-Suomen lääninhallituksen lääninoikeuslääkäri, joka merkitsi kuolemanluokaksi tautikuoleman oikeuslääketieteellisestä ruumiinavauksesta 3.4.2007 laatimaansa lausuntoon ja kuolintodistukseen.

Asiakirjoista saadun selvityksen mukaan Porin kaupungin sosiaalilautakunta on kuoleman toteamiseen liittyneiden tapahtumien johdosta velvoittanut vanhustenhuollon johtoryhmän tehtäväksi täsmentää kuolemantapausten varalle laaditut toimintaohjeet sekä järjestää henkilökunnalle koulutusta asiasta. Avoterveydenhuollon johtava lääkäri toteaa, että kuoleman toteamiseen ja selvittämiseen liittyvät asiat on edelleenkin syytä ottaa esille yhteisesti sosiaali- ja terveystoimessa, jotta vastaava tilanne ei voisi enää toistua.

Pidän asiassa käynnistettyjä jatkotoimenpiteitä välttämättöminä ja perusteltuina.

Sosiaali- ja terveysministeriön em. oppaassa todetaan seuraavaa: "Kuoleman toteamiseen liittyy lääkintäoikeudellisia vaikutuksia ja sillä on merkitystä hoidon, kuolleen henkilön oikeudellisen aseman ja vainajan käsittelyn kannalta. Näiden seikkojen merkitys ja tärkeysjärjestys painottuvat tapauskohtaisesti. Kuoleman toteamisella on aina oikeudellinen merkitys. Lääkäri ilmoittaa kuolemasta väestötietojärjestelmään. Kuolema rekisteröidään ja tieto kuolemasta siirtyy rekisterinpitäjältä muille viranomaisille."

Edellä esitetty huomioon ottaen on mielestäni välttämätöntä, että kuoleman toteamisessa ja selvittämisessä noudatettavat, toimintayksikkökohtaiset menettelytapaohjeet sekä sosiaalitoimessa että terveystoimessa ovat riittävän selkeät ja täsmälliset ja että toimintayksiköissä myös valvotaan menettelytapaohjeiden noudattamista.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen menettelyn lainvastaisuudesta vanhainkotipäiväkeskus Himmelin sekä Porin kaupungin sosiaalikeskuksen ja terveysviraston tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni vanhainkoti-päiväkeskus Himmelin johtajalle sekä Porin kaupungin sosiaalikeskukselle ja terveysvirastolle.

Pyydän sosiaalikeskusta ja terveysvirastoa ilmoittamaan minulle 28.2.2009 mennessä, mihin toimenpiteisiin päätökseni on antanut aihetta.